

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

Commissie van Redactie:

Mr. J. VAN KUYK ('s-Gravenhage).

Dr. W. F. BAX (Amsterdam),

Dr. J. W. A. VAN HENGEL (Utrecht),

Dr. J. H. JONGKEES (Bussum).

XXXIII-XXXIV 1946-1947,

TWEDE GEDEELTE.

AMSTERDAM

UITGAVE VAN HET GENOOTSCHAP

1947

THEODOOR VICTOR VAN BERCKEL,

Over zijne zegelstempels

door

H. J. M. EBELING

In het jaar 1909 verscheen te Leuven van den bekenden numismaat Alphons de Witte eene studie, getiteld: *Le Graveur Théodore-Victor van Berckel. Essai d'un catalogue de son oeuvre*, een boek, dat door munt- en penningkundigen zeer wordt gewaardeerd.

Na eene beschrijving van meer dan honderd zestig munten en penningen, waarvoor Van Berckel de stempels sneed, wijst De Witte nog op twee en dertig, ook door hem gesneden, zegelstempels ¹⁾).

Het werk van een stempelsnijder is, voor wat het snijden van *zegelstempels* betreft, over het algemeen niet bekend. Ik bedoel hiermede, dat wij van een bepaalden stempelsnijder meestal wel diens penningen kennen, maar niet zijn zegelstempels, zoodat er zeer veel fraai gesneden stempels zijn, ware kunststukken, waarvan de maker niet is aan te wijzen.

De oorzaak hiervan is aan elken numismaat bekend, en hij weet, dat de zegelstempel niet zooals de penning naam of letters van zijn maker draagt, waardoor hij dus anoniem blijft, zoolang niet langs een anderen weg op dat duistere punt een licht is geworpen.

Een enkele maal treft men in officieele of particuliere archieven de namen aan van hen, die voor bepaalde zegels de stempels maakten en hierdoor is het dan ook voor De Witte mogelijk ge-

¹⁾ Van Berckel is te 's-Hertogenbosch op 21 April 1739 geboren en daar op 21 September 1808 overleden.

weest van de door hem genoemde twee en dertig zegelstempels van Van Berckel er vijf en twintig op te diepen¹⁾).

Er is nog een andere weg om tot klaarheid in deze te komen en die ons als het ware door den stempelsnijder zelf wordt aangewezen.

Evengoed als elke kunstenaar op ander gebied, heeft de stempelsnijder zijn „eigenaardigheden” gehad, welke hij op zijn werkstukken heeft vastgelegd en die ons, zoo wij die weten te vinden, in staat stellen zijne onbekende producten te identificeeren. En dat is nu ook, dank zij het vinden daarvan door de beide numismaten De Munter en Vermeylen, het geval met Van Berckel²⁾).

Onze Bossche stempelsnijder had namelijk de gewoonte den *top zijner hoofdletter A van links naar rechts omhoog af te schuiven*, hetgeen bij geen enkelen zijner tijdgenoten gebruikelijk was, en waardoor dus zijn werk valt te herkennen.

Terwijl ik Van Berckel's hoofdletter A onder de loupe had om ze te bekijken, rees de gedachte bij mij ook zijn andere letters te onderzoeken, waardoor ik tot de bevinding kwam, dat hij *nog twee letters* had, de hoofdletters R en S, welke van den gewonen vorm afwijken en die ik *aldus* ook niet bij zijne tijdgenoten aantrof.

Bij de hoofdletter R zal men zien, dat Van Berckel het pootje onder het boogje dier letter *niet recht omlaag* trekt, maar dat hij het *naar rechts* laat uitwijken, en bij de hoofdletter S dat hij het *vertikale sluitstreepje links*, dus aan de beneden uitloop dier letter, *weglaat*.

Deze twee kenteekenen „eigen” aan Van Berckel, gevoegd bij dat, hetwelk De Munter en Vermeylen hebben aangewezen, stelden mij in staat het aantal der van hem bekende zegelstempels met zeven te verhoogen.

Zes dier stempels trof ik aan in de belangrijke verzameling Bossche Schepen-zegelstempels, bestaande uit ongeveer vijf honderd stuks, loopende vanaf de veertiende tot de negentiende eeuw, die zich in het Centraal Noord-Brabantsch Museum te 's-Hertogenbosch bevindt.

¹⁾ De Witte, *a.w.*, blz. 189 v.

²⁾ De Witte, *a.w.*, blz. 64.

Reeds lang had ik in die verzameling zegelstempels van Van Berckel vermoed, want ik kon niet aannemen, dat er in zijn tijd geen Schepenen zouden zijn geweest, die hun officieele zegelstempels niet door hem, die toen alle stadhuispenningen voor de stad sneed, zouden hebben laten maken, en mijn vermoeden kwam uit, want ik trof daaronder de volgende zes stempels aan:

Daniël Velters, 1757;

Carel Hendrik Jacob Sweerts de Landas, 1759;

Danker de Kempnaer, 1762;

Daniël Johan Sayer, 1766;

Johan Hendrik van der Does, 1768;

Adriaan Hendrick de Roock, 1772.

Op een zevenden stempel werd ik eenige jaren geleden opmerkzaam gemaakt door den toenmaligen Directeur van het Koninklijk Penningkabinet, den Heer A. O. van Kerkwijk, die den bedoelden stempel voor het Kabinet had aangekocht en aan Van Berckel toeschreef.

Op dezen stempel van P. Havart en I. C. van Nieuwhoven, Heere en Vrouwe van Uytwyck komen de hoofdletters A en R van Van Berckel voor, zooals hierboven vermeld is, waarom ik hem dan ook aan Van Berckel durf toe te schrijven en waardoor de meening van de Heer Van Kerkwijk wordt bevestigd.

De vondst van deze zeven stempels heeft voor de numismatiek nog een ander voordeel, dan de aanvulling van Van Berckel's producten, want wij kunnen daardoor *jonger* werk, dan tot heden van hem bekend is, aanwijzen.

In het algemeen wordt aangenomen, dat de Bossche stadhuispenning van 1761 zijn *eerste* werk was, maar door den zegelstempel van Daniël Velters, die hier in 1757 schepen werd en in dat jaar zijn officieelen stempel liet maken, weten wij nu, dat Van Berckel vier jaar vroeger het vak van stempelsnijder uitoefende en dat hij dus reeds op achttienjarigen leeftijd volledig zijn vak verstond.

Uit dien stempel spreekt de aankomende kunstenaar al, die nog altijd als de „smaakvolste en bekwaamste medailleur uit het laatst der achttiende eeuw” staat aangeschreven en wiens stukken door elken deskundigen verzamelaar gaarne in zijne verzameling gezien worden.